

Kompedium wiedzy o IGO.

1. Gdzie można sprawdzić czy dany gatunek jest uznany za IGO? Listę IGO stwarzających zagrożenie dla Unii określa rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) 2016/1141 z dnia 13 lipca 2016 r. przyjmujące wykaz inwazyjnych gatunków obcych uznanych za stwarzające zagrożenie dla Unii zgodnie z rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1143/2014 (Dz. U. UE. L. z 2016 r. Nr 189, str. 4 z późn. zm.). Listę IGO stwarzających zagrożenie dla Polski oraz wdrożoną z wcześniej przywołanego aktu listę IGO stwarzających zagrożenie dla Unii określa rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 9 grudnia 2022 r. w sprawie listy inwazyjnych gatunków obcych stwarzających zagrożenie dla Unii i listy inwazyjnych gatunków obcych stwarzających zagrożenie dla Polski, działań zaradczych oraz środków mających na celu przywrócenie naturalnego stanu ekosystemów (Dz. U. poz. 2649). Ww. rozporządzenie określa również podział gatunków na gatunki podlegające szybkiej eliminacji i rozprzestrzenione na szeroką skalę. Aktualną listę IGO można znaleźć na stronie Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska pod adresem: <https://www.gov.pl/web/gdos/przepisy-prawne-dotyczace-gatunkow-obcych>.
2. Kto powinien zgłosić obecność IGO w środowisku? Zgodnie z art. 15 ustawy z dnia 11 sierpnia 2021 r. o gatunkach obcych (Dz. U. z 2023 r. poz. 1589, z późn. zm.) – dalej: "ugo" każdy, kto stwierdzi obecność IGO w środowisku, jest zobowiązany do niezwłocznego zgłoszenia tego faktu wójtowi, burmistrzowi lub prezydentowi miasta właściwemu ze względu na miejsce stwierdzenia tego IGO w środowisku.
3. Jak dokonać zgłoszenia? Zgłoszenia dokonuje się na piśmie utrwalonym w postaci papierowej lub elektronicznej, w szczególności na elektroniczną skrzynkę podawczą lub za pomocą poczty elektronicznej. Więcej informacji na ten temat można znaleźć na stronie internetowej Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska pod <https://www.gov.pl/web/gdos/zgłaszanie-nowych-stanowisk-igo-do-gminy>.

Zgłoszenie powinno zawierać: adresem:

- a) imię i nazwisko albo nazwę oraz adres lub siedzibę, lub adres poczty elektronicznej, lub numer telefonu zgłaszającego;
- b) nazwę IGO stwarzającego zagrożenie dla Unii albo IGO stwarzającego zagrożenie dla Polski;
- c) liczbę okazów IGO lub określenie zajmowanej przez nie powierzchni, o ile jest to możliwe do ustalenia;
- d) miejsce i datę stwierdzenia obecności w środowisku IGO stwarzającego zagrożenie dla Unii albo IGO stwarzającego zagrożenie dla Polski;
- e) fotografię potwierdzającą obecność w środowisku IGO stwarzającego zagrożenie dla Unii albo IGO stwarzającego zagrożenie dla Polski, w przypadku gdy została wykonana – umożliwia to zidentyfikowanie czy zgłoszenie dotyczy właściwego gatunku.

4. Jakie są obowiązki Gminy po otrzymaniu zgłoszenia obecności IGO w środowisku?

Do obowiązków Gminy należy:

- a) przyjęcie zgłoszenia i analiza jego kompletności pod kątem formalnym;
- b) w przypadku stwierdzenia braków formalnych wezwanie zgłaszającego do uzupełnienia zgłoszenia w terminie 7 dni od otrzymania wezwania pod rygorem pozostawienia zgłoszenia bez rozpoznania (art. 15 ust. 5-7 ugo);
- c) przekazanie do właściwego organu (wykaz podmiotów w kolejnym podpunkcie) stwierdzenia obecności w środowisku IGO stwarzającego zagrożenie dla Unii/Polski, według wzoru udostępnionego na stronie Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska: <https://www.gov.pl/web/gdos/wzory-raportow-dla-gminy--inwazyjnekatunki-obce>;
- d) przesłanie formularza (w wersji edytowalnej) ze zgłoszeniem/zgłoszeniami:
 - właściwemu dyrektorowi parku narodowego - gdy stwierdzenia obecności w środowisku IGO objętego tym zgłoszeniem dokonano na obszarze parku narodowego;
 - właściwemu dyrektorowi urzędu morskiego - gdy stwierdzenia obecności w środowisku IGO objętego tym zgłoszeniem dokonano na obszarze pasa technicznego poza obszarem parku narodowego;
 - Głównemu Inspektorowi Rybołówstwa Morskiego - gdy stwierdzenia obecności w środowisku IGO objętego tym zgłoszeniem dokonano na obszarze morskim poza obszarem parku narodowego;
 - właściwemu regionalnemu dyrektorowi ochrony środowiska - gdy stwierdzenia obecności w środowisku IGO objętego tym zgłoszeniem dokonano na obszarach innych niż wskazane w poprzednich punktach.

Po otrzymaniu przedmiotowej informacji, regionalny dyrektor ochrony środowiska właściwy ze względu na miejsce stwierdzenia obecności IGO wprowadza zgłoszenie do Centralnego Rejestru Danych o IGO (art. 16 ust. 6 ugo). Po wprowadzeniu stanowiska do systemu Gmina otrzymuje automatyczne powiadomienie, gdy zgłoszenie dotyczyło IGO stwarzającego zagrożenie dla Unii lub Polski rozprzestrzenionego na szeroką skalę.

Uwaga: Powiadomienie, o którym mowa nie dotyczy sytuacji, kiedy organem właściwym do przeprowadzenia działań zaradczych jest regionalny dyrektor ochrony środowiska, dyrektor parku narodowego, Główny Inspektor Rybołówstwa Morskiego albo dyrektor urzędu morskiego.

- e) po uzyskaniu informacji o wprowadzeniu stanowiska IGO do Centralnego Rejestru Danych o IGO, Gmina ustala podmiot władający odpowiedzialny za przeprowadzenie działań zaradczych i informuje ten podmiot o stwierdzeniu obecności IGO w środowisku i konieczności przeprowadzenia działań zaradczych (art. 16 ust. 7 ugo).
- f) po otrzymaniu od podmiotu, który przeprowadzał działania zaradcze raportu z ich wykonania Gmina, na podstawie przesłanych informacji składa raport właściwemu miejscowo regionalnemu dyrektorowi ochrony środowiska w formie i zgodnie ze

wzorem dostępnym na stronie internetowej Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska pod adresem:

<https://www.gov.pl/web/gdos/wzory-raportow-dla-gminy--inwazyjne-gatunki-obce>.

Raport należy przesłać do dnia 31 stycznia za poprzedzający rok kalendarzowy. Uwaga: Obowiązek przekazywania raportu do gmin nie dotyczy regionalnego dyrektora ochrony środowiska, dyrektora parku narodowego, dyrektora urzędu morskiego i Głównego Inspektora Ochrony Środowiska, ponieważ te organy wprowadzają dane bezpośrednio do Centralnego Rejestru Danych o IGO.

5. W jakim terminie wójt, burmistrz lub prezydent miasta powinien przekazać zgłoszenie o stwierdzeniu obecności IGO w środowisku?
 - a) niezwłocznie po jego otrzymaniu - w przypadku gdy dotyczy ono IGO stwarzającego zagrożenie dla Unii lub IGO stwarzającego zagrożenie dla Polski, podlegającego szybkiej eliminacji;
 - b) w terminie 7 dni od końca kwartału, w którym je otrzymał - w przypadku gdy dotyczy ono IGO stwarzającego zagrożenie dla Unii lub IGO stwarzającego zagrożenie dla Polski, rozprzestrzenionego na szeroką skalę.
6. Kto jest zobowiązany do przeprowadzenia działań zaradczych? W przypadku IGO podlegającego szybkiej eliminacji działania zaradcze przeprowadza (art. 20 ugo):
 - a) dyrektor parku narodowego - na obszarze tego parku narodowego;
 - b) Główny Inspektor Rybołówstwa Morskiego - na obszarach morskich poza obszarem parku narodowego;
 - c) właściwy dyrektor urzędu morskiego - na obszarze pasa technicznego poza obszarem parku narodowego;
 - d) właściwy regionalny dyrektor ochrony środowiska - na obszarach innych niż wymienione w pkt a-c. Art. 19 ugo przewiduje możliwość przeprowadzenia działań zaradczych na nieruchomości, która nie jest we władaniu podmiotu właściwego do przeprowadzenia działań zaradczych, w uzasadnionych sytuacjach.

W przypadku IGO rozprzestrzenionych na szeroką skalę działania zaradcze przeprowadza (art. 21 ugo):

- a) na obszarze tego parku narodowego - dyrektor parku narodowego;
- b) na obszarze rezerwatu przyrody, z wyłączeniem lasów (nieruchomości zarządzanych przez Lasy Państwowe) stanowiących rezerwat przyrody - właściwy regionalny dyrektor ochrony środowiska;
- c) poza obszarami parku narodowego i rezerwatu przyrody: • Główny Inspektor Rybołówstwa Morskiego - na obszarze morskim, • właściwy dyrektor urzędu morskiego - na obszarze pasa technicznego;
- d) na obszarach innych niż wymienione w pkt a-c oraz e - właściwy wójt, burmistrz albo prezydent miasta.

- e) po otrzymaniu informacji od wójta, burmistrza lub prezydenta miasta o obecności IGO w środowisku i konieczności przeprowadzenia działań zaradczych:
- właściwy dyrektor regionalnej dyrekcji Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe - w lasach (na nieruchomościach zarządzanych przez Lasy Państwowe) stanowiących rezerwat przyrody
- zarządca nieruchomości - na nieruchomości stanowiącej własność Skarbu Państwa oraz na nieruchomości stanowiącej własność państwowej osoby prawnej,
- podmiot władający będący osobą fizyczną albo inną niż państwowa osobą prawną, albo inną niż państwowa jednostką organizacyjną - na nieruchomości, którą włada.

7. Terminy przeprowadzenia działań zaradczych.

Działania zaradcze w odniesieniu do IGO podlegających szybkiej eliminacji:

- stwarzających zagrożenie dla Unii - niezwłocznie po stwierdzeniu obecności w środowisku tego IGO, nie później jednak niż w terminie 3 miesięcy od dnia przekazania powiadomienia, o którym mowa w art. 16 ust. 2 rozporządzenia nr 1143/2014.
- stwarzających zagrożenie dla Polski - po wprowadzeniu do Centralnego Rejestru Danych o IGO informacji o stwierdzeniu obecności w środowisku tego IGO, nie później jednak niż w terminie 3 miesięcy od dnia wprowadzenia do ww. Rejestru IGO tej informacji.

Działania zaradcze w odniesieniu do IGO rozprzestrzenionych na szeroką skalę:

W tym przypadku ustawa nie przewiduje konkretnego terminu usunięcia stanowiska, niemniej przyjmuje się, że jest to około roku od otrzymania informacji.

Przytoczony termin wynika z art. 21 ust. 9, zgodnie z którym gmina może przeprowadzić działania zaradcze na koszt podmiotu władającego nieruchomością jeśli ten nie wystąpił z wnioskiem o zwolnienie z obowiązku przeprowadzania działań zaradczych ani przeprowadzi ich we własnym zakresie w terminie roku od otrzymania informacji o konieczności ich realizacji.

8. Na czym polegają działania zaradcze?

Działaniem zaradczym wobec IGO są środki, których celem jest eliminacja, kontrola lub izolacja populacji IGO, przy jednoczesnym zminimalizowaniu oddziaływania tych działań na pozostałe gatunki (tzw. niedocelowe) i ich siedliska.

Celem podejmowanych działań zaradczych jest:

- a) eliminacja – pełne i trwałe usunięcie populacji IGO środkami letalnymi lub nieletalnymi;
- b) kontrola populacji – działanie środkami letalnymi lub nieletalnymi na populację IGO, w celu utrzymania liczby osobników na jak najniższym poziomie, aby w przypadku niemożliwości całkowitego usunięcia IGO zminimalizować jego inwazyjność i niepożądane oddziaływanie na różnorodność biologiczną, powiązane usługi ekosystemowe, na zdrowie człowieka lub na gospodarkę;

- c) izolacja – działanie, którego celem jest stwarzanie barier minimalizujących ryzyko rozproszenia się i rozprzestrzenienia populacji IGO poza opanowany zasięg, np. umieszczenie IGO w obiekcie izolowanym.

Oczywiście, ze względu na ochronę rodzimej przyrody preferowane jest dążenie do eliminacji IGO ze środowiska, niemniej zdarzają się sytuacje, w których jest to niemożliwe z różnych powodów, np. duży depozyt nasion w glebie lub trudności z usunięciem danej populacji IGO ze względu na bardzo wysokie koszty. Walka z IGO stanowi proces, którego czas i skuteczność są uzależnione od szybkości podejmowanych działań.

Sposób przeprowadzania działań zaradczych:

Zgodnie z art. 18 ust. 2 ugo działania zaradcze przeprowadza się w sposób odpowiedni i w zakresie odpowiednim do charakteru, zasięgu i rozmiaru negatywnego oddziaływania IGO na gatunki niedocelowe lub siedliska przyrodnicze, usługi ekosystemowe, zdrowie ludzi lub gospodarkę, a w przypadku gdy gatunkami docelowymi są zwierzęta – w sposób niepowodujący u tych zwierząt możliwego do uniknięcia bólu, dystresu lub cierpienia. Należy więc dostosować metody i zakres działalności zarówno do biologii gatunku.

Działania zaradcze należy przeprowadzać zgodnie z § 4 ust 1-4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 9 grudnia 2022 r. w sprawie listy inwazyjnych gatunków obcych stwarzających zagrożenie dla Unii i listy inwazyjnych gatunków obcych stwarzających zagrożenie dla Polski, działań zaradczych oraz środków mających na celu przywrócenie naturalnego stanu ekosystemów (Dz. U. poz. 2649) – dalej: „rozporządzenie z 9 grudnia 2022 r.” Informacje na temat zwalczania niektórych IGO można znaleźć w kompendiach wiedzy dostępnych pod adresem: <https://www.gov.pl/web/gdos/kompendia-zwalczania> wybranych-igo.

Należy pamiętać, że zwalczanie IGO wymaga wiedzy i analizy każdego zgłoszenia w celu doboru najlepszych narzędzi w danej sytuacji.

9. Jakie działania zaradcze stosować wobec zwierząt należących do IGO?

Zagadnienie działań zaradczych wobec zwierząt IGO budzi wiele kontrowersji społecznych. Jest to całkowicie zrozumiałe i świadczy o zaangażowaniu społeczeństwa w sprawy związane z ochroną zwierząt. Jednocześnie wymaga od władzy dużej odpowiedzialności i klarowności przekazu w zakresie komunikacji ze społeczeństwem i realizacji przedmiotowych działań. Wykaz działań zaradczych dopuszczonych do realizacji w odniesieniu do zwierząt IGO został wskazany w § 4 rozporządzenia z 9 grudnia 2022 r.

Wśród działań zaradczych można wyróżnić dwie grupy metod:

- a) działania metodami letalnymi, tj. skutkujące śmiercią osobnika,
- b) działania metodami nieletalnymi - polegające na przetrzymywaniu zwierząt w obiektach izolowanych, np. wolierach, akwariach, akwaterrariach etc.

Wśród działań zaradczych można wymienić następujące środki:

- a) środki fizyczne - odłów ręczny lub przy użyciu narzędzi, w szczególności czerpaków, pułapek żywołownych lub sieci stawnych, niszczenie jaj lub form rozwojowych, a w przypadku bezkręgowców także postaci dorosłych, elektropołów, odstrzał z broni palnej, dekapitacja po uprzednim ogłuszeniu (w przypadku ryb), zamrażanie (w przypadku skorupiaków lub mięczaków), porażanie prądem (w przypadku ryb, skorupiaków lub mięczaków), odgradzanie lub przetrzymywanie tych zwierząt w obiektach izolowanych, w tym w azylach dla zwierząt) oraz
- b) środki chemiczne - stosowanie środków farmakologicznych, środków ochrony roślin wprowadzonych do obrotu na podstawie wydanego przez ministra właściwego do spraw rolnictwa zezwolenia, o którym mowa w art. 28 ust. 1, art. 30 ust. 1, art. 41, art. 51 lub w art. 53 ust. 1 rozporządzenia nr 1107/2009, lub pozwolenia na handel równoległy, o którym mowa w art. 52 rozporządzenia nr 1107/2009, lub stosowanie innych środków chemicznych zgodnie z odrębnymi przepisami dotyczącymi środków biobójczych.

Z dotychczasowych obserwacji wynika, że stosowanie rozwiązań letalnych w odniesieniu do zwierząt (np. nutrii) często budzi protest społeczeństwa i stanowi podstawę do debaty na temat moralnych aspektów czynnej ochrony przyrody. Mimo iż zastosowanie rozwiązań letalnych często stanowi jedyne racjonalne i dostępne rozwiązanie, jak wskazano w poprzednich akapitach, przepisy prawa przewidują również możliwość eliminacji IGO ze środowiska środkami nieletalnymi, np. odłów i przetrzymywanie w obiektach izolowanych na podstawie odpowiedniego zezwolenia (art. 8 ugo) lub w azylach dla zwierząt. Wykaz azyli wraz z zakresem działalności można znaleźć pod adresem: <https://www.gov.pl/web/gdos/wykaz-azyli-dla-zwierzat>

Wybór metody postępowania z IGO zależy przede wszystkim od czynników takich jak wielkość populacji, dostępności miejsc w azylach oraz możliwości finansowych gminy. Innym rozwiązaniem jest ubieganie się o zezwolenie na odstępstwo od zakazów w odniesieniu do IGO, należy jednak podkreślić, że co do zasady rozwiązanie to jest przewidziane jedynie w sytuacji, kiedy w danym momencie żaden z azyli dla zwierząt w kraju nie jest w stanie przyjąć przedmiotowego IGO. Wnioski w tym zakresie można składać odpowiednio:

- w przypadku IGO stwarzających zagrożenie dla Polski – do regionalnych dyrektorów ochrony środowiska właściwych ze względu na miejsce przetrzymywania IGO;
- w przypadku IGO stwarzających zagrożenie dla Unii – do Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska.

Można przy tym skorzystać ze wzorów dostępnych na stronach internetowych ww. podmiotów, np. <https://www.gov.pl/web/gdos/zawartosc-wniosku-o-wydanie-zezwozenia>.

10. Jakie działania zaradcze stosować wobec roślin należących do IGO?

Wykaz działań zaradczych dopuszczonych do realizacji w odniesieniu do zwierząt IGO został wskazany w § 4 rozporządzenia z 9 grudnia 2022 r.

- a) środki fizyczne - wykopywanie, wyrywanie, koszenie, ścinanie, uszkodzanie, zbieranie, zaorywanie lub zacienianie tych roślin, ścinanie, uszkodzanie lub zbieranie części, z których te rośliny mogą się rozmnożyć, wypas zwierząt, zmianę stosunków wodnych, okrywanie, ściółkowanie, usuwanie wierzchniej warstwy gleby lub osadów dennych, odgradzanie, tworzenie stref buforowych dla tych roślin lub przetrzymywanie ich w obiektach izolowanych,
- b) środki chemiczne - stosowanie środków ochrony roślin wprowadzonych do obrotu na podstawie wydanego przez ministra właściwego do spraw rolnictwa zezwolenia, o którym mowa w art. 28 ust. 1, art. 30 ust. 1, art. 41, art. 51 lub w art. 53 ust. 1 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1107/2009 z dnia 21 października 2009 r. dotyczącego wprowadzania do obrotu środków ochrony roślin i uchylającego dyrektywy Rady 79/117/EWG i 91/414/EWG (Dz. Urz. UE L 309 z 24.11.2009, str. 1, z późn. zm.), zwanego dalej "rozporządzeniem nr 1107/2009", lub pozwolenia na handel równoległy, o którym mowa w art. 52 rozporządzenia nr 1107/2009, lub stosowanie innych środków chemicznych zgodnie z odrębnymi przepisami dotyczącymi środków biobójczych;

11. Czy podmiot władający działką może zwrócić się do gminy z wnioskiem o przeprowadzenie działań zaradczych?

W przypadku IGO stwarzających zagrożenie dla Polski/Unii rozprzestrzenionych na szeroką skalę, zgodnie z art. 21 ust. 3 ugo podmiot władający nieruchomością po otrzymaniu informacji o konieczności przeprowadzenia działań zaradczych może wystąpić do wójta, burmistrza lub prezydenta miasta z wnioskiem o zwolnienie z obowiązku przeprowadzenia działań zaradczych, jeżeli nie ma możliwości przeprowadzenia ich we własnym zakresie, np. ze względów finansowych. W takiej sytuacji stosuje się przepisy art. 21 ust. 3-8 ugo.

12. Czy Gmina może usunąć IGO na koszt właściciela nieruchomości?

Może dojść do sytuacji, kiedy podmiot władający nieruchomością, mimo otrzymania pisma informującego o konieczności przeprowadzenia działań zaradczych nie wystąpi z wnioskiem o zwolnienie z obowiązku przeprowadzenia działań zaradczych ani nie zrealizuje ich we własnym zakresie w okresie roku od dnia otrzymania przedmiotowej informacji. W takiej sytuacji możliwe jest przeprowadzenie działań zaradczych na koszt podmiotu władającego nieruchomością. W tym przypadku należy zastosować odpowiednio przepisy art. 21 ust. 9-12 ugo.

13. Co zrobić po usunięciu stanowiska IGO?

- a) Podmioty, które przeprowadzają działania zaradcze, niezwłocznie przekazują do Gminy raport z działań zaradczych z informacjami wskazanymi we wzorze dostępnym na stronie Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska pod adresem: <https://www.gov.pl/web/gdos/raportowanie-na-temat-przeprowadzonych-dzialan-zaradczych>.

Gmina przekazuje następnie te informacje do właściwego RDOŚ.

- b) Po usunięciu IGO ze środowiska, w przypadku gdy ekosystemy zostały zdegradowane, uszkodzone lub zniszczone przez IGO, należy przeprowadzić działania renaturyzacyjne. Jest to szczególnie ważne w przypadku usuwania dużych populacji IGO (np. barszczy kaukaskich, czy rdestowców), które zdążyły znacząco osłabić kondycję środowiska. Wykaz działań renaturyzacyjnych w odniesieniu do ekosystemów, z których usuwano rośliny lub zwierzęta IGO, wskazano w § 5 rozporządzenia z 9 grudnia 2022 r. Są to np. tworzenie lub poprawa stanu schronień, siedlisk lub ostoi będących ich obszarem rozrodu, wychowu młodych, odpoczynku, migracji lub żerowania, odtwarzanie korytarzy ekologicznych, regulowanie sukcesji roślinnej przez wypas zwierząt, koszenie, wycinanie drzew lub krzewów, usuwanie biomasy lub wprowadzanie upraw etc.
- c) Jednocześnie, na podstawie art. 18 ust. 3 ugo podmioty przeprowadzające działania zaradcze zobowiązane są do monitorowania skuteczność przeprowadzonych działań zaradczych i ich oddziaływanie na gatunki niedocelowe. Więcej informacji na temat IGO znajduje się na stronie internetowej Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska: <https://www.gov.pl/web/gdos/inwazyjne-gatunki-obce3>.